

HENRY GAUTHIER—VILLARS

Μ Π Ι Ζ Ε

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ
ΣΠΥΡΟΥ ΣΚΙΑΔΑΡΕΣΗ

"ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ,"
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

I

Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΣΥΝΘΕΤΗ

Με τὰ βασιλικά ὀνόματα Ἀλέξανδρος—Καίσαρ—Λεοπλ-
δος, ἔγραψε, κάποιος φτωχοκαθηγητὴς τοῦ τραγοιδιῶ πρὸ τὸν
ἔλεγαν Μπιζέ, τὸ νεογέννητο γιό του στα ἐπίσημα μητρώα
ἀρρένων, τὴς 25 Ὀκτωβρίου τοῦ 1838, στὸ Παρίσι. Αὐτὰ ὅμως
τὰ τρία πομπώδη ὀνόματα ἔμειναν κλεισμένα γιὰ πάντα μέσα
στὰ μητρώα, κι ἡ οἰκογένειά του κράτησε γιὰ τὸ παιδάκι μο-
νάχα τ' ὄνομα Γεώργιος, πρὸ μ' αὐτὸ μπηκε στὴν ἀθανασία ὁ
μετέπειτα ξακουστός συνθέτης.

Στὰ πρῶτα χρόνια τῆς νεότητάς του δὲ συνάντησε τὴς
ἀναποφασιστικότητες, τοὺς ὁγῶνες καὶ τὴς ἀγωνίες πρὸ συ-
ναντοῦν συνήθως, ἀπὸ τὰ πρῶτα χρόνια τῆς ἐκδήλωσης τοῦ
ταλέντου τους, οἱ περισσότεροὶ καλλιτέχνες. Κι οὕτῃ ἡ ἀνωμα-
λία κάνει τὴ βιογραφία τοῦ Μπιζέ νὰ ξεχωρίζει ἀπὸ τὴς βιο-
γραφίες τῶν πρὸ πολλῶν συνθετῶν. Γιὸς ἐπαγγελματίου μουσι-
κοῦ κι ἀνηψιὸς τοῦ Ντελσάρτ πρὸ εἶχε παντρευτεῖ μιὰ ἐξαι-
ρετὴ πιανίστα, ἀδερφή τῆς κυρίας Μπιζέ, ὁ συνθέτης τῆς «Κάρ-
μεν» μπηκε στὸ ναὸ τῆς τέχνης ἀπὸ τὴν πλατεία πόρτα τοῦ ἐ-
παγγέλματος πρὸ μ' αὐτὸ ζοῦσε ἡ οἰκογένειά του. Εὐνοημέ-
νος ἔτσι ἀπὸ μιὰ εὐτυχισμένη κληρονομικότητα καὶ μιὰ τόσο
πρώιμη κι ἐπιμελημένη διδασκαλία, ὁ μικρὸς Μπιζέ ἀπόχτησε,
σχεδὸν χωρὶς νὰ τὸ καταλάβει, μιὰ γερὴ τεχνικὴ, πρὸ σὲ λίγον
καιρὸ τὸν ἔκαμε ἐπιδέξιο ἀρμονίστα, λαμπρὸ πιανίστα καὶ
προπάντων τὸν προίκισε μὲ τὸ σπάνιο χάρισμα τῆς ἀλάθευτης
ἀνάγνωσης a prima vista (ἐκ πρώτης ὄψεως).

Μ' αὐτὴς τὴς συνθήκες, ἡ σχολικὴ σταδιοδρομία τοῦ μι-
κροῦ Μπιζέ στάθηκε σύντομη καὶ λαμπρὴ. Σ' ἔξη μῆνες πῆρε
τὸ πρῶτο βραβεῖο στὸ σολφέζ καί, σὲ δυὸ διαγωνισμοὺς, τὸ

πρώτο βραβείο πιάνου στην τάξη του Μαρμοντέλ. Σ' ηλικία δεκαέξι χρονών, πρόσθεσε σ' αυτές του τις δάφνες ένα πρώτο βραβείο φούγκας, ένα πρώτο βραβείο έκκλησιαστικού οργάνου στην τάξη του Μπενουά και, δυό χρόνια αργότερα, το πρώτο μεγάλο βραβείο της Ρώμης. Δεν τούμενε πιά παρὰ νὰ ἐτοιμάσει τις βαλίτζες του γιὰ τὴν Ἰταλία.

Ὅπως λοιπὸν ἦταν πάντα του μεθοδικός, ὁ Μπιζὲ κατάρτισε ἀμέσως ἓνα σχέδιο ἐργασίας καὶ ὄρισε ἔτσι τὰ τρία ἔργα ποῦ ἦταν ὑποχρεωμένος, ἀπὸ τὸν κανονισμό τοῦ βραβείου τῆς Ρώμης, νὰ ὑποβάλει: 1) Μιά κωμικὴ ἰταλικὴ ὄπερα, 2) τὴν «Ἑσμεράλντα» τοῦ Βίκτωρος Οὐγκὸ καὶ 3) μιὰ Συμφωνία.

Ἡ Ἀκαδημία, παρ' ὄλο ποῦ δυσαρεστήθηκε κάπως ἐπειδὴ ὁ Μπιζὲ παράλειψε νὰ ὑποβάλει τὴν πατροπαράδοτη «Λειτουργία», δέχτηκε εὐνοϊκὰ τις συνθέσεις αὐτές τοῦ ἄριστου μαθητῆ τῆς καὶ τοῦ ἔγραψε μιὰ ἐγκωμιαστικὴ ἔκθεση, κάνοντάς του, διὰ στόματος τοῦ Ἀμπρουάζ Τομάς, τὴν παρατήρηση, πὼς «κι οἱ πιὸ εὐθυμες φύσεις βρίσκουν σιὸ στοχασμὸ καὶ σὴν ἔρμηνεία τῶν πιὸ ὑψηλῶν πραγμάτων ἓνα ὕφος ἀπαραίτητο ἀκόμη καὶ σὲς ἐλαφρὲς δημιουργίες»

Ἡ κωμικὴ ὄπερά του «Ντόν Προκόπιο», καταγοήτεψε τοὺς κυρίους αὐτοὺς καὶ πῆρε τοὺς ψήφους ποῦ φιλοδοξοῦσε ὁ συνθέτης τῆς. Τὸ ἔργο του «Λὰ Ἑσμεράλντα», ποῦ ἔγινε ξαφνικὰ μιὰ περιγραφικὴ συμφωνία μὲ κόρα καὶ μὲ θέμα τῆς τὴν ἱστορία τοῦ «Βάσκο ντὲ Γκάμα», δὲν προσέχτηκε τόσο· μὰ ἡ «Συμφωνία» του, μεταμορφωμένη σὲ «Σουίτα ὀρχήστρας», ἔγινε δεχτὴ μὲ πραγματικὸ ἐνθουσιασμό.

Ὁ κανονισμὸς ὁμοίως τοῦ βραβείου ὄριζε πὼς ὁ βραβευόμενος θὰ ἔπρεπε νὰ πάει γιὰ ἓνα χρόνον καὶ στὴ Γερμανία· ἔτσι ὁ Μπιζὲ ἐτοιμαζόταν, μὲ κακὴ του καρδιά, νὰ φύγει ἀπὸ τὴ Ρώμη, ὅταν τοῦ ἦρθε ἡ ἔμπνευση νὰ παρακαλέσει τὸν ὑπουργὸ νὰ τοῦ ἐπιτρέψει ν' ἀντικαταστήσει αὐτὸ τὸ ταξίδι μὲ μιὰ παράταση τῆς δισμονῆς του στὴ Βίλα τῶν Μεδίκων(1). Μὲ τὴν

1. Σ. Μ.—Ἐκεῖ ἔμεναν ὄσοι ἔπαιρναν τὸ βραβεῖο Ρώμης καὶ πήγαιναν σὴν πόλη αὐτὴ γιὰ νὰ συνεχίσουν τις σπουδές τους.

ύπεστήριξη λοιπόν τοῦ διευθυντῆ τῆς Ἀκαδημίας, τοῦ καλό-
καρδου Σνέτς, πού ἀγαποῦσε πολύ τὸ νεαρὸ συνθέτη, ἡ αἴτη-
ση ἔγινε δεχτή, κι ὁ Μπιζέ, κατενθουσιασμένος, μπόρεσε νὰ ἐ-
πικοινωνήσῃ ξανά μὲ τὴν Ἰταλικὴ τέχνη, συντροφιά μὲ τὸν ἀ-
γαπητὸ του συνάδελφο Γκιρώ, πού εἶχε πάρει κι αὐτὸς τὸ βρα-
βεῖο τῆς Ρώμης καὶ μόλις εἶχε φτάσει στὴ Βίλα.

Αὐτοὶ οἱ δώδεκα μῆνες πού ἔκλεψε ὁ Μπιζέ ἀπὸ τὴν πα-
τρίδα τοῦ Μπάχ, τοῦ Μπετόβεν καὶ τοῦ Βάγκνερ, πέρασαν
γρήγορα γι' αὐτὸν πού ὕστερα ἀπὸ λίγον καιρὸ θὰ τὸν ἀπο-
καλοῦσαν «ἀγριογερμανό». Ἡ ὥρα τοῦ γυρισμοῦ στὴ Γαλλία
σήμανε.

Μόλις ἔφτασε στὸ Παρίσι, τὸν βρῖσκουμε ἀμέσως—εὐτυ-
χισμένη ἐποχὴ!—νὰ γράφει μιὰ μονόπραχτη κωμικὴ ὄπερα μὲ
τίτλο «Ἡ Γκούζλα τοῦ Ἑμίρη», πού ἔγινε προκαταβολικὰ δε-
χτὴ στὴν Ὀπερά - Κωμικ. Αὐτὸ τὸ μονόπραχτο, πού τὸ λιμπρέ-
το του τόγραψαν οἱ Ζὺλ Μπαρμπιέ καὶ Μισέλ Καρέ, ἔπαιρνε
γιὰ θέμα του τὴ χιλιοχρησιμοποιημένη, στὸ θέατρο, περιπέτεια
τοῦ γελοίου βαρῶνου πού τὸν καρσιδεύει ἡ κηδεμονουμένη
του κοπέλα, πού αὐτὸς θέλει νὰ τὴν παντρευτεῖ παρὰ τὴ θέ-
λησή της, καὶ τὴν ὑποχρεωτικὴ ἐπέμβαση τοῦ νεαροῦ ἀγαπημέ-
νου της. πού συντελεῖ, πρὶν ἀπὸ τὸ πέσιμο τῆς ἀυλαίας, στὸ νὰ
θριαμβεύσον τὰ δικαιώματα τῆς νεότητος καὶ τοῦ ἔρωτα. Ἡ μό-
νη πρωτοτυπία πού παρουσίαζε αὐτὴ ἡ ὑπόθεση, δίδυμη ἀδερ-
φὴ τοῦ ἀνέκδοτου τοῦ «Ντὸν Προκόπιο», ἦταν, ὅτι ἡ δρᾶση
τῆς εἶχε μεταφερθεῖ στὴν Ἀνατολὴ κι ὅτι λάβαινε χώρα ἀνά-
μεσα σ' ἓνα μεταμφιεσμένο Ἑμίρη, ἓναν Καδὴ, μιὰ κοπέλα
πού λεγόταν Φατιμέ καὶ τὸν Μπαμπούκ, ἓνα γέρο πού που-
λοῦσε πασουμάκια.

Μόλις τέλειωσε ἡ ὄπερα αὐτὴ, ἄρχισαν ἀμέσως κι οἱ δο-
κιμές της στὴν αἴθουσα Φαβάρ (Ὀπερά - Κωμικ) ὅταν ξαφνι-
κὰ ὁ Καρβαλό, διευθυντῆς τοῦ «Λυρικοῦ Θεάτρου» τοῦ Παρι-
σιοῦ, παρακάλεσε τὸ Μπιζέ νὰ γράφει, γιὰ τὸ θεάτρό του, τὴ
μουσικὴ ἑνὸς τρίπρακτου ἔργου μὲ τίτλο «Οἱ Ψαράδες μαργα-
ριταριῶν», πού τὸ εἶχαν γράψῃ οἱ Μισέλ Καρέ καὶ Κορμόν.

Μιά τέτοια άρχη τής σταδιοδρομίας του, φόνηκε τολύ πιό τιμητι-ή στο νεαρό συνθέτη, και γι αυτό έγρεξε κι άπέσυρε τήν παρτιτούρα πού είχε δώσει στην Όπερά - Κωμικ, και, πράξη άκόμη πιό άνεξήγητη, έπέστρεψε τό λιμπρέτο στο συγγραφέα του, παρακαλώντας τον νά το παραδώσει στα χέρια άλλου συνθέτη. Ό Μισέλ Καρρέ δέν άργησε νά βρει αύτο τόν άλλο συνθετη κι έτσι «ή Γκούζλα τοϋ Έμίρη» παίχτηκε, στις 30 Απριλίου τοϋ 1873, μέ μουσική τοϋ Θεόδωρου Ντυμποϋά.

Ό Καρβαλό έδωσε, στις 29 Σεπτεμβρίου τοϋ 1863, τήν πρώτη παροσταση τών «Ψαρόδων μαργαριταριών και στις 23 Νοεμβρίου ανήγγελλε τη δέκατη όγδοη και τελευταία ποράστασή τους. Οι φίλοι τοϋ Μπιζέ ήταν καταγοητευμένοι άπ' ούτή τήν όπερα· τό κοινό ήταν εύγενικό, ό τύπος όμως ήτον δριμύς στις κριτικές του. Μα ό νερός συνθέτης είχε άποχίσει πιό τή φίρμα του.

Άργότερα διάβασε ένα πεντάπραχτο έργο τών Λουί Γκαλλέ και Έντουάρ Μπλώ, και τοϋ φανηκε πώς άξιζε τόν κόπο νά γράψη μουσική γι αυτό. Τό πεντάπραχτο αυτό, μέ τίτλο «Ίβάν ό Τρομερός» προοριζόταν ν' αντικαταστήσει τούς «Ψαράδες μαργαριταριών» στη σκηνή τοϋ «Λυρικού Θεάτρου». Αυτό όμως τό όγκώδες έργο, παρ' όλο πού ό Μπιζέ τό είχε ένορχηστρώσει όλόκληρο κι ήταν έτοιμο ν' αντιμετώπισει τά φώτα τής ράμπας, δέν παίχτηκε ποτέ. Οι βιογράφοι μόλις τού Μπιζέ βεβαιώνουν πώς τήν παρτιτούρα αύτοϋ τοϋ έργου τήν έκαψε ό ίδιος ό συνθέτης, όπως σίγουρα θά είχε κάψει και τήν παρτιτούρα τής «Γκούζλα». Ό Σάρλ Πιγκό, πού έγραψε γιά τόν Μπιζέ ένα αξιόλογο έργο, πού στην ένημερότητά του προστρέχουμε συχνά γράφοντας αύτή τήν ταπεινή μελέτη μας, έξηγει πώς τ' ολοκαύτωμα αυτό όφείλεται στο ότι συναισθάνθηκε ξοφνικά ό συνθέτης, πώς άφησε νά παρασυρθεϊ άπό τόν υπερβολικό θαυμασμό του γιά τόν Βέρντι, σέ σημείο πού είχε χάσει πιό τήν προσωπικότητά του. Αύτή είναι σίγουρα μιá τόσο τιμητική, γιά τό Μπιζέ, έξήγηση, ώστε δέν τολμούμε νά ψάξουμε νά βρούμε άλλη γι αύτή τήν περίεργη περιπέτεια του.

Τέσσερις φορές, μέσα σὲ τρία χρόνια, οἱ διευθυνταὶ τῶν μεγαλύτερων θεάτρων μῆκαν κάτου ἀπὸ τὶς διαταγές του. Ἔτσι ὁ Καρβαλὸ τοῦ ἐμπιστεύθηκε ἓνα τρίτο λιμπρέτο σὲ τέσσερις πράξεις, μὲ τίτλο «Ἡ Ὅμορφη κοπέλα τοῦ Πέρθ», γραμμένο ἀπὸ τοὺς Σαίν - Ζώρζ καὶ Ἀντενί. Σ' ἕξη μῆνες, ἡ παρτίτουρα ἦταν ἔτοιμη (τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1866).

Ἡ ἐκλογή τῆς διάσημης Νίλσον γιὰ τὸ ρόλο τῆς Κατερίνας Γκλόβερ, ἀργοπόρησε ἐπὶ ἓνα χρόνο τὴν πρώτη παράσταση τῆς καινούριας αὐτῆς ὄπερας· γιατί περίμεναν τὴν καλλιτέχνηδα νὰ γυρίσει ἀπὸ τὸ Λονδίνο· ὕστερα ἄφισαν νὰ περὸσουν οἱ μεγάλες ζέστες γιὰ νὰ ἔρθει στὸ θέατρο ἓνα ἐκλεκτὸ κοινό, κι ὅταν μῆκε ὁ χειμώνας, ἡ διάσημη τραγουδίστρα καταδέχτηκε, ἐπὶ τέλους, νὰ ἔρθει κοί νὰ τραγουδήσει....στὴν Ὁπερὰ τοῦ Παρισιοῦ, ἀφίνοντας στὰ κρύα τοῦ λουτροῦ τὸν Μπιζέ καὶ τὴν «Ὅμορφη κοπέλα τοῦ Πέρθ».

Τὴν ἀντικατέστησε λοιπὸν ἡ Ζὰν Ντεβριέ. Μὰ στοὺς συγγραφεῖς κόστισε πολὺ τὸ ὅτι ἔχασαν τὴ διάσημη τραγουδίστρα καὶ σκέφτηκαν, νὰ πάρουν τὸ ρόλο ἀπὸ τὴ Ντεβριέ καὶ νὰ τὸν δώσουν στὴν Κυρία Καρβαλό, ποὺ εἶχε μεγαλύτερη φήμη. Καινούριες λοιπὸν ἀργοπορίες γιὰ τὸ συνθέτη, ποὺ ἔμενε ἀμέτοχος σ' ὅλες αὐτὲς τὶς μανούβρες. Ἐνα γράμμα τοῦ μάλιστα, ποὺ δημοσιεύτηκε τώρα τελευταῖα, δὲν ἀφίνει γι' αὐτὸ καμιὰ ἀμφιβολία: «Οἱ συνεργάτες μου, γράφει, θέλουν μὲ κάθε τρόπο τὴν Κυρία Καρβαλό. Ἐχουν δίκιο, μὰ εἶναι πολὺ σκληρὸ γιὰ τὴ Δεσποινίδα Ντεβριέ! Αὐτὸ σὰς τὸ λέω ὑπὸ ἐχεμύθεια. Ἄν θέλετε νὰ μάθετε τὸ βάθος τῆς σκέψης μου, ἐλπίζω πὼς δὲ θὲ γίνει αὐτὸ τὸ πράγμα. Λένε πὼς θὰ χάσω 10.000 φράγκα, μπορεῖ! Μά. . . ».

Οἱ 10.000 φράγκα χάθηκαν. Τὸ ἴδιο καὶ τὸ ἔργο. Παρὰ τὴ μεγάλη ἐπιτυχία τῆς πρεμιέρας καὶ τὶς εὐνοϊκὲς κριτικὲς τοῦ τύπου, μόλις κατάφερε νὰ φτάσει ὡς τὴ δέκατη ὄγδοη παράσταση (26 Δεκεμβρίου 1867).

Μὰ οὔτε ἡ καλὴ προαίρεση τῶν διευθυντῶν, οὔτε ἡ δραστηριότητα τοῦ συνθέτη ἔχασαν τὸ κουράγιο τους. Τοῦ πα-

ραγγέλνουν λοιπόν νά συνθέσει ένα έργο γιά τήν 'Οπερά κι ύστερα τόν παρακαλοῦν νά τελειώσει τήν ὄπερα «Νῶε» τοῦ δασκάλου τοῦ 'Αλεβύ, πού πέθανε ἀφίνοντάς τη ἀτέλειωτη. 'Ο Μπιζέ ρίχτηκε ἀμέσως στή δουλειά. Στό μεταξύ, ἡ 'Οπερά-Κωμικ τοῦ παραγγέλνει κι αὐτή ένα έργο: ὁ Μπιζέ ἀρχίζει τρία, μέ τούς τίτλους: «Καλαντάλ» τοῦ Πῶλ Φεβριέ, «Κλάρικ Χάρλοου» τοῦ Φιλίπ Ζιλ, καί «Γκριζελιντίς» τοῦ Σαρντού. Στό μεταξύ, στήν 'Οπερά καί στήν 'Οπερά - Κωμικ ἀνοιξαν μεγάλοι διαγωνισμοί. Στήν 'Οπερά τὸ λιμπρέτο εἶναι ὑποχρεωτικό, ἔχει τίτλο «Τὸ Ποτήρι τοῦ Βασιλιά τῆς Θούλης» κι εἶναι γραμμένο ἀπὸ τούς Γκαλέ κι 'Εντουάρ Μπλώ. Παρὰ τις ἀντιρρήσεις του, ὁ Μπιζέ βιάζεται νά στείλει κι αὐτός μιὰ παρτιτούρα σ' αὐτὸν τὸ διαγωνισμό. Λαβαίνει ἐπίσης μέρος, χωρὶς νά τὸ κοινολογήσει, καί στό διαγωνισμό τῆς 'Οπερά - Κωμικ, μ' ένα μυστηριῶδες έργο, πού οἱ μόνοι πού ἐπιβεβαιώνουν τήν ὑπαρξή του εἶναι οἱ Σουμπί καί Μαλέρμπ στό σύγγραμμά τους 'Ιστορία τῆς 'Οπερά - Κωμικ. Τὸ λιμπρέτο, ἐπίσης ὑποχρεωτικό, εἶχε τίτλο «'Ο Φλωρεντινός» κι ἦταν γραμμένο ἀπὸ τὸ Σαιν-Ζώρζ.

"Ἄς σημειώσουμε, γιά τήν ἐποικοδομητικὴ διασφώτιση τοῦ κοινοῦ, πῶς στήν 'Οπερά, ὁ Ντιάζ, ἀπλὸς ἐρασιτέχνης, νίκησε ὄχι μονάχα τὸ Μπιζέ ἀλλὰ ἀκόμη καί τὸ Μασενέ, τὸν Γκιρῶ καί τὸ Μπάρτ, πού κι οἱ τέσσερις τους ἦταν πρῶτα βραβεῖα τῆς Ρώμης, καί πῶς στό διαγωνισμό τῆς 'Οπερά - Κωμικ ἀναδείχτηκε ἥρωας τῆς γενιᾶς του ὁ Λενεπβέ.

Στὰ γράμματα τοῦ Μπιζέ, τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, ἀναφέρονται κι ἄλλες παραγγελίες: «Αὐτὸ πού διοβάσατε γιά τούς 'Ιταλοὺς εἶναι ἀλήθεια, γράφει στὸν Πῶλ Λακόμπ, ὁ κ. Μπαζιέ μοῦ παράγγειλε ένα έργο, μὰ ἡ παραγγελία αὐτὴ ματαιώθηκε, τὸ ποίημα δὲ μοῦ πήγαινε: τὸ παράτησα!» Ὑστερα ἀρχίζει ένα πεντάπραχτο μαζί μέ τὸν 'Αλεβύ: «Οἱ Ναῖτες», καί σ' αὐτὴ ἀκριβῶς τῇ σύντομῃ περιόδῳ, παρ' ὄλο πού εἶναι τόσο φορτωμένος ἀπὸ δουλειά, ἔγραψε κι ἀνέβασε δυὸ ὄπερέτες: τῇ «Σολ-σι-ρε-πιφ-πάν», πού παίχτηκε στό θέατρο «Μενὺ Πλαϊζιρ», καί «'Ο Μαλμπρουκ πάει στὸν πόλεμο» (ὅπου συνεργάστηκε μέ τὸ Ντελίμπ, τὸ Ζονάς καί τὸ Λεγκουί).